

Subscription information in Armenian: Մի օրը 500, վեճակը 300 Ա. Գ. ԱՐՄԱՆԱԿ. Երկ. 7, վեճակը 4 անգամ 860րդ - Խմբագրի ԳՈՐԿԱՆՆԵՐ

Ազդեցակ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ

Publication details: ԱՐՄԱՆԱԿ 19 2 ԵՌԻԷ ZHSC 2.50 Ա. Գ. 1932

2. ՏԱՐԻ Ամեն անգամ պահեք ընդ թերթի սեփական հասցեին Կը ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻ ԵՒ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԷ Զեռատարկում ձեռագիրներ չեն վերադարձուի ԹԻԻ 15 (592)

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՄԵՐ ԱՐԴԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Երկիրը իր կրթնալ գաւկնն է փայլալուսւմ մօր պէս Անկիրք ցեղերը թափառակաճ կուգան ու կ'երթան: ԱՇՈՒՂ ԶԻՒՆԱՆ

Մեծ աղէտները, երբ կ'իյնան մեծ և ուժեղ ազգերու վրայ, մի միայն կը ծառայեն անգամ մը ևս հասարակելու անոնց տոկոսութիւնը, անոնց գոյութեան իրաւունքը: Այդպէս է կերբ հայութեան համար, իր պատմական ողբերգութիւնը, Հարուած ու աղէտ, իջը են իր գլխուն անխնայ և անընդհատ, և աւերակներու մէջէն ան վերածննդ է նորէն, զիցաբանական Փիւնիկիէն պէս, ու կերտեր է նոր գեղեցկութիւններ, նոր կառուցուածքներ: Ամէն անգամ, երբ ան ոտքի է կանգներ, ունեցեր է ըսելու նոր խօսք, կատարելու նոր գործ, ըստեղծելու նոր արժէքներ:

Ոչ մէկ աղէտ չէ կրցեր աւելի մեծ ըլլալ քան իր տոկաւու եւ տանելու ոյժը: Երբ իր թշնամիները հարիւրաւոր տարի հաշուեր են, իր տկարացման, անգորացման շրջանը, ան՝ յանկարծ, տանեակ մը կամ երկտասնեակ մը յետոյ ցցեր է իր գլուխը վեր, առապելական Դաւիթին նման և կոչեր: «Կենդանի եմ, մի՞ճճ էլ արի»:

Այսօրուայ Հայ Գրականութիւնը հարազատ է Հայ Յեղին պս անպարտելի ուժին, և կը պատկերացնէ անոր ցեղային առաքինութիւնը երբեք չի պարտուելու:

Շատերս ենք մտահոգուեր, հարց տուեր: «Լո՞ւն է ըլլալու վաղ-ւայ հայ գրականութիւնը»: Լո՞ւն աղբեցութիւն է ունենալու գաղթականութիւնը այդ գրականութեան վրայ»: Շատերս աշխատել ենք, ուսումնասիրել, վերլուծել, եզրակացնել և արձակել ենք կարծիքներ ու վճիռները, յաւատես թէ յոստես Ան, սակայն, Հայ Գրականութիւնը, անտարբեր և նոյն իսկ անպարտելի այդ վճիռներուն և մտահոգութիւններուն կը քալէ հայ կեանքին հետ ձեռք ձեռքի, և կ'երթայ առաջ, վե՛ր, կը ծլի ու կ'ուճանայ ինչպէս արմատախիլ կարծուած հայութիւնը:

Ըստ սմանց ան սկսած է օտարանալ ընդունիլ իր մէջ անհարազատ և խորթ տարրեր: Այդ երևոյթը անխուսափելի նկատելով, իր-ը և անոր վտանգուած գոյութեան փաստը կ'ուզեն մատնանիշ ընել սմանք:

Ո՞վ կրնայ մերժել միջավայրի և շրջապատի ազդեցութեան դերը, ազգերու և անոնց ստեղծագործութեան վրայ: Բայց ատկէ մինչև վերջնական օտարացում և խորթացում շատ ճանապարհ կայ:

Այսօր յամենայն դէպս, մեծ զանգուշանքներով զեռ չենք իսկ նկատուի: Այդ, կը նկատուի շատ պարզ և յստակ մեր նորերուն մէջ միջավայրի փոփոխութեան ազդեցութիւնը: Բայց ատոր հետ միաժամանակ կը նկատուի, որ այդ նոր գրականութեան ոգին և հոգին գերազանցօրէն հայ է, ներշնչուած հայու ձգտումներով, մտահոգութիւններով, վերջնականապէս արժէքներու, և իր շունչով մանաւանդ: Այդ զգալի է շատ զօրաւոր կերպով ամէն տեղ, մասնաւորաբար երբ բնաձի Արևմտահայ գրականութեան յալորդող, ներկայ Արևմտահայ Գրականության գրողներուն մէջ:

Պոլսոյ բնակալական շրջանի յատուկ երևոյթները մաքրուած են այդ նոր գրականութեան մէջէն: Բառերու գրականութեան յալորդած է մտքի և զգացումներու խորութիւն պարունակող, հոգիները և պարունակները վերլուծող, պատկերացնող գրականութիւն մը: Ինչ ընենք որ երբեք պոլսականի և փոքրիկ կեանքը ներս կը մտնէ հոն, իր ազդի, աղճատող արաբայայտութիւններով: Ինչ որ հոն կը գտնենք, ինչ որ հոն կը դուրսի մեզի հայու հարազատ հոգիի ծնունդ է, հայ կեանքի ներկայ կեանքի հարազատ թրթուրները ունի ան:

Հոն կայ, հայ տառապանքներու պատկերացումը՝ հայ հոգիի կարօք հայրենի, հայ հոգիի ձգտումը ձեռքապատկելու զինք կաշկանդող օտար պանդուխտային պայմաններէն: Նամանակնոր հոն կայ ապրելու մեծ ձգտումը, կրակոտ, վարագ, կատաղի, հուժկու, մեարտ և տեսելու ծարաւազին պահանջը:

Այդ գրականութեան ոճը ինքնին հիանալի կերպով կը պատկերացնէ հայ կեանքի կրած ողբերգութեան պատկերը: Ան դուրս է ելած սովորականէն, ծանօթէն, Ան իր բառերը և պատկերացումները, իր արտայայտութիւնները կը սկսի դարբնել, իր նոր հոգեբանութեան համապատասխան լեզուն յանդգնութիւններով, և արհաւիրքով: Արեւ-նի, սպանդի, անլուր խժժութիւններու ձայներ կը լսուին այդ ուժին մէջ:

Յաճախ այն կարծիքը կը յայտնուի, որ այդ ոճը ամբողջովին կը կը նորագոյն եւրոպական գրական ուղղութիւններու ազդեցութիւնը: Բի՛նք մը աւելի ուշադիր քննութիւն՝ պիտի գար պարզել, որ այդ գնահատութիւնը կամ քննադատութիւնը ճիշդ չէ: Կան անշուշտ ազդեցութիւններու հետքեր, բայց ինքնուրոյն մասը շատ աւելի զօրաւոր է:

Ու յետոյ չի մոռնա՞ք վերջապէս որ աշխարհը, հին մեծ աշխարհը խաղաղած ազդեցութիւնները շատ աւելի են այսօր քան ասկէ քառորդ դար առաջ: Ու չի մոռնա՞ք մանաւանդ որ Ներսիս Կանաչեան ևս ապրեցաւ իր արիւնի և սպանդի տարիները, և նման պատճառներ կրնան բնականօրէն նման արդիւնքներ տալ:

Անկախ սակայն նիւթի և ոճի արտայայտութիւններէն, մեր այսօրուայ նոր գրողները, մեր նոր գրականութեան ներկայացուցիչները և վարակները, իրենց խորքին մէջ ունին հայ կեանքին հարազատ հոգին ու ապրումները և հարազատ ստեղծագործութիւնն են Հայ Յեղին, Հայ ժողովուրդին:

ՄԵՐ ԳՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՄԵՐՈՒՆԴԸ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՐՈՒՆԻ

Յետ-պատերազման հայ կեանքը արբանոցորդ արեւոտութիւններու եւ վերիվայրու մեծութիւնը իր շրջանը բոլորած չէ: Հայ կեանքի յարատեւ այլ համար ողբերգութիւնը կը շարունակուի անոնց մերձաւոր հետեւկարի: Ողբերգութիւն-տառամա-քաղաքական-տնտեսական, ազգային-ընկերային քառաթև առանձնիք մը վրայ, որուն մէջը հանգուածաբար մխրճուած ենք մեզի՞ք զօրաւոր հազար պատճառներու շնորհիւ: Երբ մէջը կը մտնուի մեր վրայ հազիւ գերազանցութիւն ներկայացնող պատճառի (մեր հաւաքական անխտէյութեան) պատճառաւ:

Բազմութիւններու հաւաքական կեանքը հաւաքական ճիգ մըն է առաւել կամ պակաս հերոսական, որ իր օրին (ապրումը շրջանին) տափակ է: Երբ մէջը կը խօսի իր ձայնով մեր շնորհիւ, մեզի կը ներկայանայ իր հաւատարմութիւնը: Երբ մեր ձայնը անհնար է, որովհետեւ, ամէն մէկը թէ զերկատար է և թէ ճանաչատես, ենթակայի այս կրկնակի դերը տափակ ու տաղտուկ կը դարձնէ ամբողջ գործողութիւնը յաճախ: Կործողութեան մը շեղումներուն կամ սղոցողութիւնը պարբեր համար անհրաժեշտ է նախ անջատուիլ չգործողութիւնէն և յետոյ զիտել յայն անկախ աշխարհով:

Բազմութիւններու մէջէն աստուածային կայծով ու արքայան միւտունով բացառիկ անհատներ կը զատուին որ հաւաքականութեան բեմէն դուրս կը նետուին, կը ձերբազատուին անոր ճնշումներէն ու ասորեան կենսաբանական հոգեբնէն և իրենց ազատագրուած ծր, Ռատիո կայանի մը հզօրութեամբ թանաք լուսափրակ կը ճառագայթէ հաւաքականութեան ողբիցէն, մնայուն հոգեբն և անձնութիւնները, անոր յուսովառ հայեացքը դէպի յատու, գալիքի մեծահարկ շեղումներին պատգամաւ:

Երբ զատուին իր անկախ և ինքնիշխան բարձրագույն արժեքներէն, անոնք որ երբեք մէկուսի կ'զգացած չէ ինքն իր մէջ այլ իր անձնակազմութեան և անհատականութեան տեսլանք ու թափառանք, որոնք միայն տարբերային թիւքներու ընդունակ անհատականութիւնն է: Հանձարը ան է որ միջոցաւորութեամբ բարձրագույն իր լանջին տակ ու միջինաւոր կրակներու փոթորիկում անցըր ամէն օր կը դիտէ իր հոգիի անհունին մէջ: Եւ հանձարը ան է, ինքնատիպ, կատարելաբար քաղաքական անկախ ան է որ ամէն քայլ-լուրին կ'ըզգայ որ հազար, անտուն տեսնելի և անտես կապերով կապուած է անցած, ներկայ ու գալիք բազմութեան: Որ ինք մէկ է ինքնուրու մասնակցէն և ազգութեան անունով գնահատուած մեր պատմական միակ բացարձակ արժէքին, մնայուն, անկորնչելի համախորհման:

Ըստան է և ամէն օր կը լսենք կրկնութիւնը որ գրականութիւնը կեանքին հայրն է: Մտանաւոր հաւաքական անձնութեան մը ու իրենց պատմութեան մը և հաւաքական հրաշք: Ըստ կրթի մէկ բարդ հանգոյցը չլրար Հոմերոսին հանձարը դարտեալ թափ չգիտի ունենալ: Հոմերոս արտայայտելով պատմական մասնակցարժան մը իր ձգտումներով ան անձնակազմով նիզ զիցային հերոսապատում մը ստեղծագործող որ իր խորքով ու ձևով ամենէն մնայունն ու ամենէն աւելի մարդկայինը դարձաւ:

Գրականութիւնը պահանջուած ենք: Ընդ ամէն մէկն անոր մէջ մեր եսն են անցնալէն, մեր ներկայ տաժանքն են ապագայ վտար յոյսն բան մը կ'ուզենք գտնել: Այս պահանջուածութիւնը մանկանացու մարդու անցողականութեան:

Այսօրուայ Գրականութիւնը հայու ստեղծածն է, շատ պատկերի իւրութիւն, և անպայման կուգայ նոր արժէքներ աւելցնել ընդհանուր Հայ Գրականութեան, շարունակելով բարձրացնել, անոր գարեւոր հիմքերուն վրայ, Հայ տաղանդի կոտորումները:

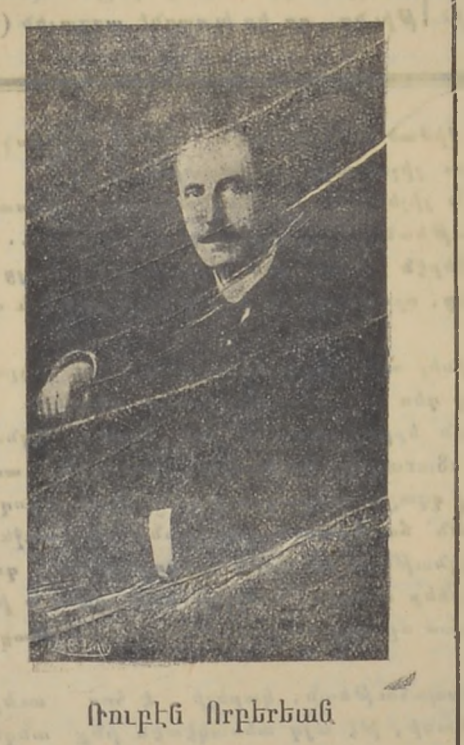
Արժանի է ան մեր շնորհ հետաքրքրութեան, մեր լարուած ուշադրութեան և մեր սրտագեղ գուրգուրանքին:

Դատան փաստին հակադրուած անմասնատնջութեան թէն թաքուն և սակայն աննախուսաւոր փաստն է: Դա առ իսաւ, երկրաբանական յորինուածութեան հաստատութեամբ, իրարու վրայ զիջուող գրականութիւնը անյիշատակ անցնալէն անհուն գալիքներու վրայ կամրջուած մեծութիւնն է, բոլոր անհուն և անընդուն մարդոց պիտի օգտակարութիւնը որ հաւաքականութեան յաւերժութիւնը կը ներկայացնէ:

Շարժանկարի արուեստը կենդանի մարդը շարժուն և խօսուն բեմի վրայ հանց, բայց անոր շրջանակը նիզ ու անձնագործ է: Երբ մեր ձայնը անհնար է, որովհետեւ, ամէն մէկը կը խօսի իր ձայնով մեր շնորհիւ, մեզի կը ներկայանայ իր հաւատարմութիւնը: Երբ մեր ձայնը անհնար է, որովհետեւ, ամէն մէկը կը խօսի իր ձայնով մեր շնորհիւ, մեզի կը ներկայանայ իր հաւատարմութիւնը: Երբ մեր ձայնը անհնար է, որովհետեւ, ամէն մէկը կը խօսի իր ձայնով մեր շնորհիւ, մեզի կը ներկայանայ իր հաւատարմութիւնը:

Մեր այսօրուայ գոյ կեանքը մէկ ուղիորդակ տարած է: Այս ողբերգութիւնը չունի իր լայն հեռավորացումը ու մշտնապէս գեղեցկութիւնը: Այսօրուայ տաժանոտ շրջանին մէջ, արու և հը-ւաւուրց արժէքները, որ իրենց ցեղային ցան ու ցատու մը լայնած մեր մտ-լորակի նայնքին և երկայնքին փոռուած են, արտաճութեան ունին իրենց աշխարհուն մէջ եւ կոտորուող վերջ իրենց հոգիներու խորունկը, որ չորս ծագե-րէն ծագող արեգակներու շրջա-կը մը պեն, խոսովանք մը չունին այնպիսի դէմ: Այդ խոսովանքը զարգացման ըն-թացքը ինչպէս կարտայայտուի: Գեր-հար որ սենք արձնէ ինչ կոչուած, ան-հատական և հաւաքական ինչ ձգտում-ներ ունի: Թափառական արձնէն ընտիր տիպարին մէջ տառապանք եւ ստեղծագործողութիւնը կարտայայտուի: Անոր նե-րապարտի կազմախօսութիւնը ինչպի-սին նախադրեալներ ունի: անոր արտ- (Շար. Բ. Կ՞ Ա. սիւնակ)

Մեր այսօրուայ գոյ կեանքը մէկ ուղիորդակ տարած է: Այս ողբերգութիւնը չունի իր լայն հեռավորացումը ու մշտնապէս գեղեցկութիւնը: Այսօրուայ տաժանոտ շրջանին մէջ, արու և հը-ւաւուրց արժէքները, որ իրենց ցեղային ցան ու ցատու մը լայնած մեր մտ-լորակի նայնքին և երկայնքին փոռուած են, արտաճութեան ունին իրենց աշխարհուն մէջ եւ կոտորուող վերջ իրենց հոգիներու խորունկը, որ չորս ծագե-րէն ծագող արեգակներու շրջա-կը մը պեն, խոսովանք մը չունին այնպիսի դէմ: Այդ խոսովանքը զարգացման ըն-թացքը ինչպէս կարտայայտուի: Գեր-հար որ սենք արձնէ ինչ կոչուած, ան-հատական և հաւաքական ինչ ձգտում-ներ ունի: Թափառական արձնէն ընտիր տիպարին մէջ տառապանք եւ ստեղծագործողութիւնը կարտայայտուի: Անոր նե-րապարտի կազմախօսութիւնը ինչպի-սին նախադրեալներ ունի: անոր արտ- (Շար. Բ. Կ՞ Ա. սիւնակ)

Ռուբին Որբերեան

ԵՍ ԻՆՉՊԷՍ ԿՈՒՏԵՄ ԴԵՂՁԸ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՐՈՒՆ ԵՍԻՐՈՒՆԻ

Հիւանդանոցի առաւօտներուն մեր աշխատանքը աւարտած կը մեկնինք: Ռուս ընկերունի մը ունիմ, որ կը ճանչնայ կա-րօսու գիւղի բաներուն: Ծաշի համար ինձի կուտայ «երրորդ» մը—դե՛ղձ մը: Հինգ տարեկան տղու մը բուռնցքին մեծութեամբ, բոցի գոյն ու մտւոտ, ու բուրդ, ծոցի պէս կակուղ: Այն, դուս օրհնուած, շերմոտ, և համբուրուած դունի մը նման՝ քաղցր պտուղիկ: Դեղին աղուամազը շուրին վրայ հանգնող արևին պէս է, ու նոյնքան բարակ: Գու ծանրութիւ-նը, ափս մէջ, լորամարդիկն պատրանքը կուտայ: Դուս, ձեռ-քիս մէջ տաքած դուստ մը խմոր՝ Աստուծո խմորին Դաւանան կոթունիդ պին, պտիկ կ'արտ մը, աղլկան մը թուշին վրայ երեցած ժպիտի փոսիկին կը նմանիս: Տերևներէն հաւաքուած բերան մը մանանայ: Մի՛ ընէք, մի՛ ընէք, շատ կը վախնամ, չհալի... * * * * *

Եկա՛ք, եկա՛ք, հեռուներէն... Ինչպէ՛ս եկա՛ք, թոչունի պէս, որ առտուն, Արևելքի սարէն թափուող ծիրանի շուրբուն մէջէն կը նետուի... Արդեօք այնան տերևի պէս, դեղնահար, գալարուն, զոր հովը կը շարժարէ... Բարի՛ եկա՛ք. հազար բարի... * * * * *

Դեղձ կ'ուտեմ... Աղլկան մը մօտեցողի պէս երջանիկ, և մանուկի մը չափ գուարթ: Բերանս կը բանամ. կը խածնեմ: Լոնցէ՛ք, լոնցէ՛ք... * * * * *

Ենէ՛յ, ենէ՛յ, այգիին մէջ մարդ մարդաճայն չմտնէ... Հովերուն հետ սարէն եկող անդապահին աղաղակն է: (Գ. ՎԱՐՈՒԹԱՆ)

Գիւղէն վեր՝ այգիները, այգիներէն վեր՝ պար ընած բար-ձունքները, աւելի վեր՝ զրամիղներու պէս քաղցուած ամպերը: Այգիին մէջ նոսան ծաղիկները այնպէս են, ինչպէս՝ Կ'ԸԼԼԱՆ աղլ-կան մը մաղբուն մէջ նետուած վարդերուն թոչոյ ընդ ընդը: Ջերմութիւնը քաղցր թրթուրներով կ'իջնէ և դեղին սա-լորը կը դառնայ մեղրի կաթիլ, նուազ ուկիի կտոր, խաղողա-հատիկը՝ շաքար թաթխուած աղլկայ մատի ծայր: Դեղձը կը հաստանայ, ինչպէս սիրտը դուրսի կոյսերուն: * * * * *

Խածուած դեղձը վերք մը ունի արևնահոս ու խորունկ: — Աղլիկ երգող բերանիդ կը նմանի: Գիտն'վ եմ, գիտն'վ եմ, նորէն կը խածնեմ: Լոնցէ՛ք, լոնցէ՛ք: * * * * *

Այգիներուն մէջ հարս մը կայնի՛ր կ'երգէր: Որովհետեւ, կը-րակ առած տանձերուն ծառերը, ըլուրին վրայ, անանկ մը վար կախուեր են որ, անոնց ետե կը տեսնէ սայլուորը՝ իր Կսիրա-ճանը: Դի՛չ մըն այլ քի՛չ մըն այլ, ան համապարուն մէջն է ան, կերմակ չապկով երրոտասարքը, որ ձեռքը նիդակուած երկար բեր մը ունի: Ան իր ճանչան սայլին վրայ է, ինչպէս Աքիլէս իր կառքին մէջ, Տրոյականի դաշտին: Անոր կը նայի: Հօ՛յ, անդին, հանգնող եզները յանկարծ ձորը կը վազեն, շուր խմելու համար, կատաղած խողբու երամակի մը պէս: Անդին կը նայի: Անդին գոփիւններ կուգան դաշտին չոր հողին և փոշոտ ճամբաներուն վրայէն: Անդին կը նայի: Այն, հարսնիքը ո՛ւր կայնէր վերջն է: Եւ այգիին ծառե-րուն տակ, երգող աղլկան շրթներն ու կուսական հազարու մէկ շնորհները կը հաստանան, ինչպէս խաղողը՝ պղպաղի նման, թուղիքը՝ սև ու դեղին, սերկիւնները՝ կարծես շարի մէջ փաթ-թուած, են բոլոր ուշացած պտուղները այգիին: Աղլիկն այլ կը դեղնի, անուշ համաքով մը, ինչպէս իմ դեղ-ձըս՝ կուտքի մօտ օրերուն: * * * * *

Կուտը ձեռք մնաց: Պարտէզին թաց հողին մէջ, կամ այգիին վերի դին, լուսաղ-բերի շուրով թրթնէ, հա՛. թրթնէ՛ք թաղիք: Ինչպէս մեր գիւղին մէջ սովորութիւն է: Այն, թաղիքը ու պահնքը այս անուշ յիշատակները, որոնք երբ քաղցին շերմութեամբ, իրանութեամբ ու պատկերով ջիւն-դանութիւն պիտի տան մամանակին, շար ժամանակին: * * * * *

Հող չունիմ, գետին չունիմ: Կուտը կը նետուի: Ու կ'ուլամ:

